

Михаило Вучковић¹⁾

Заштита природе у регији Црногорског приморја

Синопис

Дужина обале Црногорског приморја износи око 260 км. Пројектом „Јужни Јадран” 1968. обрађена је цјелокупна територија обале јужног Јадрана и цетињске општине, као и дио титоградске, док је пројектом „Јадран — III”, преко сектора заштите природе, обрађено сливно подручје Црногорског приморја и Скадарског језера са његовом ужом околином. Кроз овај пројекат, као и претходне пројекте и студије, еколошки је валоризован простор у оквиру регионалног планирања Црногорског приморја.

Synopsis

CONSERVATION OF NATURE IN REGION OF MONTENEGRIAN COAST

The length of the beach of Montenegrin coast ranges 260 km. By the project «Southern Adriatic» 1968 the entire territory of the coast of the Southern Adriatic as well as of the community Titograd were treated, while the project «Adriatic III» through the sector of nature conservation, included the drainage basin of the Montenegrin coast and Lake Skadar with its closer surrounding. Through this and former projects and studies the ecological evaluation of the space has been carried out in scope of regional planning of Montenegrin coast.

¹⁾ Др Михаило Вучковић, Републички завод за заштиту природе — Титоград.

УВОД

Комплекснија обрада простора са аспекта заштите, чувања и адекватнијег коришћења природе и њених дијелова почела је тек 1964. преко студије природних услова у региону Црногорског приморја, са посебним освртом на флору и фауну (Д. Чолић, М. Вучковић, 1964). Тада је био заштићен једино ужи простор Ловћена, као национални парк, и стара маслина (*Olea europaea*) код Бара.

Касније се све интензивније радило на заштити природе укључујући и гранске планове и пројекте за развој ове регије. Дјелатност заштите природе све више се укључивала у функцију развоја и тим путем убрзо се афирмисала као неопходан дио развојних планова и програма. Непосредна дјелатност заштите дошла је до потпунијег изражаја кроз регионални просторни план „Јужни Јадран” и покретање важне акције од виталног значаја за развој приморских општина и Републике у цјелини (заштита плажа од погрешних локација грађевинских објеката, уређивање грађевинског земљишта, проблеми депоновања отпадног материјала и пречишћавање отпадних вода, коришћење секундарних сировина, локација каменолома, заштита саобраћајница и насеља, заштита од употребе штетних пестицида, проблем шумљавања и њега шума и сл.).

Законом за заштиту природе (1961) новелираним законом (1965) и новим законом (1977) штити се цјелокупна природа Црне Горе. Таква одредба је обавезала све непосредне и посредне кориснике природе и њених дијелова на јединствену политику и принципе заштите природе на оптимално и дугорочно планирање и коришћење. Међутим, у пракси се понекад од таквих принципа одступало. Неки индустријски објекти лоцирани су гдје им није мјесто, неки су се, истина, од раније ту затекли (Котор), системи за заштиту нијесу уграђени или не функционишу; најљепше и најприступачније локације најприје су нападнуте градњом (Бечићи, Будва, Херцег-Нови, Чањ, Сутоморе, Бар, Улцињ, околина Скадарског језера и сл.); економске па и ниске шуме парцијално се више сијеку него што је дозвољено; шумљавање монокултурама преовлађује, поједини ресурси брзо се искоришћавају итд., итд. Све је ово условило да су се радници у многим организацијама забринули за сопствену будућност не само они који троше и потражују необновљиве изворе већ и они који обновљиве доводе на границу могућности регенерације. Однос се разумно почео мијењати у прилог заштите и разумније експлоатације природе, нарочито посљедњих десетак година. Прихваћено је начело да је заштита регулатор коришћења и основна компонента развоја и унапређивања природе и природних добара. Може се рећи да је данас Републички завод за заштиту природе једна од најодго-

ворнијих организација у Црној Гори за одређивање начина и интензитета коришћења природних добара у овој Републици, јер ова организација, поред осталог, даје дозволу, сагласност или мишљење на скоро све програме и пројекте којима се регулише коришћење природних вриједности и уређивање простора. Она то обавља у сарадњи са бројним институцијама и уз помоћ спољних сарадника, познатих специјалиста из појединих области.

Ради адекватнијег планирања и коришћења, поједини предјели и дијелови природе стављени су под посебан режим заштите на основу Закона о заштити природе, регионалних, генералних и детаљних урбанистичких планова и других пројеката. Многи објекти су заштићени кроз разне шумско-привредне, ловне, риболовно-привредне и друге основе и гранске прописе.

ОБЈЕКТИ ПОСЕБНЕ ЗАШТИТЕ ПРИРОДЕ

У региону Црногорског приморја стављени су бројни објекти природе под посебан режим заштите. Законом из 1952. Ловћен је проглашен за национални парк. Новим законом из 1978. дефинитивно су му одређене границе, организациона структура и извори финансирања. Границом овога парка обухваћена је површина од око 2 300 ha. Заштитном зоном овога парка биће обухваћено око 6 000 — 7 000.

Покренут је и поступак за заштиту масива Орјена као потенцијалног међурепубличког националног парка. Предвиђено је да се границом овог будућег парка обухвати око 15 000 ha територије Црне Горе.

Двадесет и једна пјесковита и шљунковита плажа на Црногорском приморју — посебно је заштићена још 1968, свака као резерват природног предјела (Велика плажа код Улциња, мала Улцињска плажа, затим Валданос, Стари Улцињ — оток и плажа, плажа Вељи пијесак, плажа на Тополици код Бара, Сутоморска плажа, Чањ, Пећин, Буљарица, Лучице, плажа у Петровцу на Мору, Дробни пијесак, све плаже Светог Стефана и Милочера, плажа у Вечићима, Словенска плажа у Будви, затим Могрен и Јаз код Будве и плажа Пљажно код Тивта, затим Ратац са Жуко-трлицом између Бара и Сутомора, брдо Спас код Будве, Савинска дубрава код Херцег-Новог и др.).

Посебно су заштићени и бројни хортикултурни објекти: парк Музеја на Тополици у Бару, велики градски парк у Тивту, храстови чесвина у Лиману код Улциња, затим шума чесвина (*Quercetum ilicis*) на брду Илиници (код Херцег-Новог) као и појединачна стабла и мање скупине шумског дрвећа и на другим локалитетима, као што су заједница олеандера (*Nerium oleander*) изнад Рисна и други хортикултурни и научни резервати.

На објектима заштићеним на основу Закона о заштити природе забрањено је предузимати било какву радњу која може проузроковати промјену облика или изгледа заштићеног објекта природе или нарушити његов интегритет, без претходне дозволе Републичког завода за заштиту природе.

Корисници посебно заштићених објеката природе нијесу се увијек придржавали прописаних обавеза. Поједине плаже градњом су нарушене без претходне дозволе (Бечићи, Чањ и сл.). На некима су радови обустављени, а на појединим заштићеним објектима било је и рушења зграда (Жукотрлица — Бар). Најбоља рјешења дата су за објекте на којима се сарађивало при изради детаљних планова (Чањ — II).

Поред објеката законом заштићених, бројни су заштићени кроз пројекте просторног планирања „Јужни Јадран” и „Јадран — III”. Тако је у склопу Бококоторског залива предвиђено за посебан режим заштите, више објеката као што су полуострво Луштица, парк Завичајног музеја у Херцег-Новом, у којему је посађено око 170 егзотичних врста биљака, парк Хотела „Бока” и Ловћенске серпентине, затим природне кестенове шуме у Боки Которској и низ других објеката, тако је и читава територија Которског и Рисанског залива уписана у свјетску историјску, природну и културну баштину UNESCO-а 1980. године. Кроз фазу обраде материјала, на овоме подручју регистровано је неколико каменолома у непосредној близини магистралних саобраћајница

(Херцег-Нови и Бар). Стално се подносе нови захтјеви. Они не само што нарушавају пејзаж већ остављају и знатне посљедице на околину. У зони Боке Которске највеће штете наноси каменолом изнад Херцег-Новог и Игала и каменолом у Куфину изнад плаже Чањ, једне од најљепших на обали Јадрана. На путу је да се овај проблем ријеши санирањем посљедица од ових каменолома и концентрацијом таквих објеката на најпогодније локације.

У средњем и јужном дијелу Црногорског приморја постоје, поред наведених плажа, и бројне мање пјесковите и шљунковите плаже, паркови и резервати, међу којима парк природе на Румији и резерват Ада на ушћу Бојане, површине око 400 ha. Овај је резерват знатно деградиран градњом и уношењем нове врсте дивљачи — дивље свиње (*Sus scrofa*) чије ће присуство негативно утицати на популацију појединих аутохтоних врста животиња (пловке, зеца и сл.).

Као видиковци издвојени су Крстац изнад Котора, пирамида изнад Будве, врх Петровачких страна и многи други објекти. На тај начин стављено је под трајну заштиту више од 1/5 укупне површине обале најуже зоне Црногорског приморја.

Заштићене су и бројне врсте ријетке и проријеђене флоре и фауне. Све је то прихваћено и уграђено у урбанистичка опредјељења за намјену простора. Основни принципи коришћења третираног простора садржани су у сљедећем:

— не дозвољавати подизање објеката уза саму обалу мора и језера, као што је то био чест случај (Будва, Бечићи, Петровац, Мала плажа у Улцињу и др.);

— не дозвољавати подизање вишеспратница на оним локалитетима чијом се изградњом нарушавају аутентична архитектура и амбијент природе; одредити основне пунктове за девизни туризам (Будва, Чањ и сл.) и њихову развојну политику окренути у том правцу;

— не дозволити градњу на нестабилним локалитетима (клизиштима, бречама и сл.);

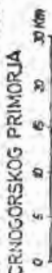
— више водити рачуна о домаћем и транзитном туризму;

— створити основне хигијенско-техничке услове на просторима за кампинг и паркинг;

— обезбиједити одржавање и повећавање маслињака усљед њихове декоративности и корисности, због чега се сматрају националним богатством;

— предузети све мјере за заштиту постојећих и за стварање нових зелених засада поред плажа, путева, излетишта, насе-

**PREGLEDNA KARTA ZAŠTITE PROSTORA
CRNOGORSKOG PRIMORJA**

Izradio: Dr. Ing. MIHALO VUČKOVIĆ

LEGENDA:

POSTOJEĆI OBJEKTI

- NACIONALNI PARKOVI**
 - REZERVATI PRIRODNOG PREDELA**
 - SPOMENICI PRIRODE**
 - ORNITOLOŠKI REZERVATI**
 - HORTIKULTURNI OBJEKTI**
 - VIDIKOVCI**
- POTENCIJALNI OBJEKTI:**
- NACIONALNI PARKOVI**
 - PARK PRIRODE**
 - REZERVATI PRIRODNOG PREDELA**
 - SPOMENICI PRIRODE**
 - ORNITOLOŠKI REZERVATI**
 - HORTIKULTURNI OBJEKTI**

ља и сваке зграде појединачно, при чему треба нарочито повести рачуна о композицији и употреби врста, свакако са оријентацијом на аутохтоне врсте и оне за које се може тврдити да се без негативних посљедица могу прилагођавати овом поднебљу;

— што брже реализовати пројекат за изградњу регионалног водовода и дефинитивно уредити депоновање отпадног материјала и организовати прикупљање и коришћење секундарних сировина.

Једном ријечју, нипошто се не смије дозвољавати било какв непроучени захват у природи, јер би такви поступци могли изазвати ненадокнадиве штете. Неопходно је ускладити све развојне програме и планове на овом простору.

КОМЕНТАР

Дио већ почињених грешака проузрокује бројне негативне посљедице, па се, нарочито у посљедње вријеме, поклонила посебна пажња заштити и унапређивању животне средине и еколошком одређивању намјене простора. Разне акције и рјешења ради заштите све више потичу од мјесних заједница и грађана као непосредно заинтересованих за побољшавање услова живота и рада. Херцег-Нови, Будва, Петровац, Чањ и друга мјеста предузимају посебне техничке мјере заштите од отпадних вода. Котор, нпр., планира премјештање индустрије ради ширег интереса својих природних добара. Организовано се чисте, уређују и озелењавају околине плажа, поправљају паркови и дворишта, појачава се пропаганда за заштиту прије и у току туристичке сезоне (Херцег-Нови), организују се стручна и научна савјетовања о одређеним питањима заштите средине уопште (Туристичка савез Боке). Врше се сталне контроле о спровођењу договорених мјера. Покрећу се мање или веће акције пошумљавања, чишћења и уређивања простора (Његошева шума на Ловћену). Чине се и врло крупни захвати ради унапређивања заштите, као што је изградња регионалног водовода и канализације за Црногорско приморје и Цетиње. Мијења се концепт изградње и не дозвољава се подизање индустрије или других објеката прије испитивања природних услова и обезбјеђења одговарајуће гаранције заштите животне средине на основу научних сазнања.

Једном ријечју, заштита природе је постала и у овој регији неодвојива компонента друштвеног развоја, и све се мање одступа од утврђених принципа заштите кроз еколошку валоризацију оптимално и дугорочно коришћење и намјену простора. Неспорно је да треба обезбиједити досљедно провођење усвојених планова развоја, одговарајућих прописа и детаљно дефинисање нарочито индустријских зона. Никакву врсту индустрије која би загадила море и обалу и угрожавала туризам као већ развијену

дјелатност не треба дозволити. И у развоју туристичке привреде морамо се максимално заложити за културан однос према сопственој средини, користити се чак и административним мјерама у интересу заштите и унапређивања животне средине на најширем простору Јадрана. У даљој фази заштити Јадрана било би неопходно приступити детаљнијој обради еколошке валоризације простора на нивоу генералних и детаљних урбанистичких и других планова, служећи се већ стеченим искуством и методологијом рада.

Како се подручје Јадрана не може третирати као изолована цјелина без одређене зоне залеђа, посебну пажњу заслужује изучавање за заштиту и унапређивање цјелокупна зона система Динарида као интегралног дијела обале Јадранског мора.

ЛИТЕРАТУРА

- Блечић В., Чолић Д., Вучковић М. (1964): Проблеми статуса, уређења и коришћења националних паркова у СР Црној Гори. Заштита природе (27-28): 207-220, Београд.
- Вучковић Д. (1965): Капиталистичко искоришћавање шума у Црној Гори, Титоград.
- Вучковић М. (1965): Заштита и туристичко коришћење националног парка „Биоградска гора“ — Посебна студија, Титоград.
- Вучковић М. (1968): Стање природе и основни проблеми њене заштите. Гласник Републичког завода за заштиту природе — Природњачке збирке, № 1, (95-124), Титоград.
- Републички завод за заштиту природе — Титоград. Пројекат „Јужни Јадран“ и „Јадран — III“.